

Příprava mladistvých z dětských domovů na samostatný život

Bakalářská práce

Studijní program:

B7506 Speciální pedagogika

Studijní obor:

Speciální pedagogika pro vychovatele

Autor práce:

Lucie Morávková

Vedoucí práce:

Mgr. Anna Semanová, Ph.D.

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Zadání bakalářské práce

Příprava mladistvých z dětských domovů na samostatný život

Jméno a příjmení: **Lucie Morávková**
Osobní číslo: P18000193
Studijní program: B7506 Speciální pedagogika
Studijní obor: Speciální pedagogika pro vychovatele
Zadávací katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky
Akademický rok: **2019/2020**

Zásady pro vypracování:

Cíl bakalářské práce: Cílem práce je popsat, jakým způsobem jsou mladiství připravováni na samostatný život a jaké postoje k danému způsobu mladiství zaujmají.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Polostrukturované interview

Při zpracování bakalářské práce budu postupovat v souladu s pokyny vedoucí bakalářské práce.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování práce:
Jazyk práce:

tištěná/elektronická
Čeština

Seznam odborné literatury:

- BITTNER, P. a kol., 2007. *Děti z ústavů*. Brno: Liga lidských práv. ISBN 978-80-903473-4-2.
ERAZÍMOVÁ, L., 2005. *Z ústavu do života*. Praha: Člověk v tísni. ISBN 80-903510-4-2.
MATĚJČEK, Z., BUBLEOVÁ, V., KOVAŘÍK, J., 1997. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. 1. vyd. Praha: Psychiatrické centrum. ISBN 80-85121-89-1.
MATOUŠEK, O., 1999. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-76-1.
MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., BALDOVÁ, L., 2008. *Individuální plánování služeb u ohrožených dětí a mládeže s důrazem na mladistvé odcházející z ústavní výchovy*. 1. vyd. Praha: Občanské sdružení Člověk hledá člověka. ISBN 978-80-254-2756-9.
VÁGNEROVÁ, M., 2012. *Vývojová psychologie*. 2. aktual. vyd. Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.
VOCILKA, M., 1999. *Dětský domov v České republice*. Praha: Aula. ISBN 80-902667-6-2.

Vedoucí práce:

Mgr. Anna Semanová, Ph.D.
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání práce:

2. dubna 2020

Předpokládaný termín odevzdání:

30. dubna 2021

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

L.S.

Ing. Zuzana Palouňková, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 2. dubna 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

9. července 2021

Lucie Morávková

Poděkování

Velké poděkování patří mé vedoucí práce Mgr. Anně Semanové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky a nekonečnou trpělivost při vytváření bakalářské práce.

Děkuji ředitelům a ředitelkám dětských domovů, kteří byli vstřícní podílet se na tvorbě této práce a děkuji za jejich ochotu v této nelehké době. V neposlední řadě také děkuji své rodině, která mi byla velkou oporou při psaní práce

Anotace

Bakalářská práce se věnuje přípravě mladistvých z dětských domovů na samostatný život. V teoretické části charakterizujeme pojmy ústavní výchova a její zakotvení v právní legislativě, dětský domov, mladistvé, podporu mladistvých při odchodu z dětského domova a možné problémy při odchodu z dětského domova. V praktické části popisujeme spolupráci mladistvých ze tří dětských domovů z Libereckého kraje při průzkumu. Využíváme kvalitativní průzkum a dále vycházíme z polostrukturovaného interview, jehož cílem je zjistit, jak sami mladiství vnímají svou přípravu k odchodu z dětského domova.

Klíčová slova

Dětský domov, organizace domova, podpora, mladistvý, adolescent, příprava mladistvých, samostatný život

Annotation

The bachelor's thesis deals with the preparation of adolescents from children's homes for independent living. In the theoretical part we characterize the concepts of institutional education and its anchoring in legal legislation, children's home, juveniles and possible problems when leaving the children's home. In the practical part we describe the cooperation of juveniles from three children's homes from the Liberec region in the survey. We are based on a semi-structured interview, the aim of which was to find out the opinions of adolescents on the preparation for leaving the children's home.

Keywords

Children's home, home organization, support, juvenile, adolescent, preparation of juveniles, independent life

Obsah

1. Úvod.....	10
2. Ústavní výchova.....	11
2.1. Dětský domov.....	11
2.2. Poslání dětského domova.....	12
2.3. Organizace dětského domova.....	14
2.4. Spolupráce dětského domova s dalšími institucemi.....	15
2.5. Podpora dětí a mladistvých v dětském domově.....	16
3. Mladiství.....	17
3.1. Vývoj v období adolescence.....	18
3.2. Základní potřeby adolescentů.....	20
3.3. Socializace.....	22
3.4. Adolescent jako klient dětského domova.....	23
3.5. Problémy mladistvých při odchodu z dětského domova.....	24
4. Příprava mladistvých v dětském domově na samostatný život.....	29
4.1. Cíl průzkumu.....	29
4.2. Průzkumné otázky.....	29
4.3. Metodologie průzkumu.....	29
4.4. Respondenti a prostředí průzkumu.....	31
4.5. Průběh průzkumu.....	32
4.6. Průzkumná zjištění.....	35
4.7. Diskuse.....	39
5. Závěr.....	41
6. Seznam použitých zdrojů.....	42
7. Přílohy.....	44

Tabulka 1: Výhody a nevýhody kvalitativního průzkumu.....29

1. Úvod

I dnes je velké množství dětí a mladistvých, kteří jsou v ústavní péči, potažmo v dětských domovech a stále jsou to vysoká čísla. Mladiství a jejich odchod a následný úspěšný vstup z dětského domova je podle nás stále velmi aktuální. I v dnešní době mají mladiství jistě problémy při začlenění se do společnosti po odchodu z dětského domova. Otázkou je, jak jim může společnost pomoci, jak jim samotný dětský domov může pomoci pro lepší orientaci v samostatném životě.

Dětské domovy se dnes snaží připravovat mladistvé na odchod z dětského domova a mnohdy je to nad rámec jejich možné kapacity. To se potom jistě odráží na úspěšnosti začlenění jedince z domova do společnosti. Co ale také ovlivňuje vstup do společnosti, je to, v kolika letech jedinec přišel do dětského domova, jaké měl podmínky v předchozím bydlení, jaká traumata si nese s sebou. To vše dohromady potom ovlivňuje vstup do samostatného života a uplatnění jedince.

Cílem naší práce je zjistit, jak jsou mladiství připravováni na budoucí samostatný život a zda by chtěli na tom, jak jsou připravováni, něco změnit. Chtěli bychom se dozvědět, jak sami mladiství vidí svou situaci a jak se s ní vypořádají.

V teoretické části popíšeme ústavní výchovu jako takovou, jaká je její legislativa. V práci popíšeme, co je to dětský domov, jaké je jeho poslání a jaká je jeho organizace. Také popíšeme, jak dětský domov pomáhá mladistvým při odchodu z dětského domova nebo s jakými organizacemi dětský domov spolupracuje. Seznámíme se s pojmy mladistvý a adolescent a jeho vývojem a potřebami. V poslední části teoretické části popíšeme problémy, se kterými se mladiství často potýkají při odchodu z dětského domova.

V praktické části se budeme věnovat průzkumnému šetření s mladistvými z dětských domovů, kteří se pomalu chystají na samostatný život. Popíšeme, kvalitativní průzkum a metodu polostrukturovaného interview, které jsme použili při získávání odpovědí. Dále popíšeme, jak probíhala příprava průzkumu, jak probíhaly samotné rozhovory, jakou metodu jsme pro rozhovor použili a jaké výsledky nám průzkum přinesl.

2. Ústavní výchova

V České republice představuje ústavní výchova jednu z forem náhradní výchovy.

Ústavní výchovu upravuje hned několik zákonů. *Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dále zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů v platném znění, zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, vyhláška č. 107/2005 Sb., o školním stravování, v platném znění anebo zákon č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) či nařízení vlády č. 460/2013 Sb., o stanovení částky příspěvku na úhradu péče, částky kapesného, hodnoty osobních darů a hodnoty věcné pomoci nebo peněžitého příspěvku dítěti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy. Dále se ústavní výchova řídí Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče z roku 2015.*

Nařizuje ji soud, a to z důvodu, „*jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče nemohou jeho výchovu zabezpečit.*“ (Zákon 89/2012 Sb., §971)

Vančáková (2021) popisuje rozdělení zařízení v ústavní péči. Ústavní výchova v České republice spadá hned pod tři ministerstva. Ministerstvo zdravotnictví má ve své gesci kojenecké ústavy, dětské domovy pro děti od narození do tří let a dětská centra.

Ministerstvo práce a sociálních věcí má na starosti domovy pro osoby (děti) se zdravotním postižením a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.

Pod ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy spadají dětské diagnostické ústavy, dětské výchovné ústavy, dětské domovy se školou a dětské domovy, kterými se budeme zabývat v dalších podkapitole.

2.1. Dětský domov

Slovník sociální práce vnímá dětský domov jako „*zařízení pro děti, které nemají možnost vyrůstat v rodině, a to proto že rodinu nemají, nebo proto, že rodina není schopna či ochotna se o ně starat.*“ (Matoušek 2008, str. 44)

Podle § 12 zákona č. 109/2002 Sb., „*Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova.*“ (Zákon 109/2002 Sb. §12)

Bendl a kol. (2015, s. 143) i Bendová (2015, s. 198) také uvádí, že dětský domov plní funkci výchovně-vzdělávací, zdravotní, sociální, ale i preventivní. Bendl a kol. (2015, s. 143) popisuje výchovné působení domova, které se zaměřuje na dobu mimo vyučování, tzn. před tím, než jedinec odejde z domova a poté, co se vrátí ze školy zpět do domova.

Dětský domov je školské zařízení, které se stará o děti a mladistvé, které jsou bez závažných poruch chování a rodiče nebo jiné osoby, které jsou odpovědné za výchovu a nechtějí, nedokážou anebo se o ně nemohou postarat. Mohou to být děti a mladiství z rodin, kde se výrazně projevovaly sociálně patologické jevy, také to mohou být děti a mladiství, kteří mají dlouhodobě a vážně nemocné rodiče anebo mají rodiče mentálně retardované či jsou ve výkonu trestu. Děti, kterým zemřeli rodiče, bývají výjimkou. (Bendl a kol. 2015, s. 143)

I podle Bendové (2015, s. 197) dětský domov zajišťuje vzdělávání a výchovu dětem a mladistvým, kteří mají nařízenou ústavní výchovu a zároveň nemají vážnější poruchy chování. Děti a mladiství chodí do škol podle jejich vzdělávacích potřeb mimo dětský domov.

2.2. Poslání dětského domova

Dětské domovy se řídí podle zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů v platném znění a podle vyhlášky 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních. (Zákon č. 109/2002 Sb.)

„Do dětského domova mohou být umístovány děti ve věku zpravidla od 3 do nejvýše 18 let. Do dětského domova se rovněž umísťují nezletilé matky spolu s jejich dětmi.“ (Zákon 109/2002 Sb., § 12)

Podle Poláčkové (2008, s. 36) účelem dětského domova je zajišťovat náhradní výchovnou péči osobám nezletilým, od 3 do 18 let a popřípadě osobě do věku 19 let, a to na základě rozhodnutí soudu, který nařídí ústavní výchovu. Zajištění této péče je vždy v zájmu zdravého rozvoje, správné výchovy a vzdělání dítěte.

Dětský domov ale také může poskytnout zaopatření přímé i osobě, která je zletilá, ale nezaopatřená. A to po ukončení výkonu ústavní výchovy, pokud se osoba i nadále vzdělává a připravuje se tím na budoucí povolání. Toto platí nejdéle do 26 let věku jedince a pokud jsou splněny podmínky, které jsou dojednány mezi dětským domovem a nezaopatřenou osobou ve smlouvě.

Dětský domov zajišťuje péči dětem, které mají nařízenou ústavní výchovu a nemají žádné závažné poruchy chování. Takové děti se zpravidla vzdělávají ve školách, které nejsou spojené s dětským domovem. (Poláchová 2008, str. 36)

Péči a výchovu o mladistvé v dětském domově upravují také Standardy kvality péče o děti. Cílem standardů je podpora v praxi péče o mladistvé, kteří jsou umístěni v zařízeních ústavní a ochranné výchovy. Mezi zásady standardů, kterými se řídí dětské domovy patří péče a její realizace v souladu s nejlepším zájmem mladistvého, a to s ohledem na věk jedince, jeho schopnosti, duševní nebo tělesný stav a rodinné zázemí. Péče je tvořena v souladu s konkrétními potřebami jedince, snaží se směřovat k osamostatnění mladistvého, snaží se posilování sebedůvěry mladistvého a je vždy v souladu s principem rovného přístupu. (Pacnerová a kol., 2005, s. 10-11)

Standardy se rozdělují do pěti tematických oblastí. V první oblasti, která pojednává o vymezení činnosti a informovanosti, je cílem, aby adolescenti věděli, jak se o ně bude zařízení starat, kdo se o ně bude starat, s kým budou v zařízení a co se od nich samotných očekává. Domovy zpracovávají informace o své činnosti, jsou srozumitelné a mají k nim přístup adolescenti, odpovědné osoby i další subjekty. V druhé oblasti, která je o průběhu péče a návazné služby, se řeší přijetí, pobyt i odchod adolescenta z domova, který je vždy prováděn s respektem k dítěti, jeho potřebám a zájmům. Adolescentovi je poskytována podpora pro jeho všeobecný rozvoj, pro dosahování výchovných a vzdělávacích cílů a pro přípravu na budoucí samostatný život. (Podrobněji se tomu v kontextu naší práce věnujeme v kapitole 3) Jedinci v dětském domově jsou seznámeni se svými právy a povinnostmi a vědí, co se od nich chce. Personální agenda je třetí oblast standardů. Jde v něm hlavně o to, že se o děti (mladistvé) v dětském domově stará dostatečný počet kvalifikovaných pracovníků. Ti jsou podporováni a vědí, jaké jsou jejich kompetence a odpovědnosti. Šestou oblastí jsou organizační aspekty. V této oblasti je uvedeno, že o adolescenty se stará tým zaměstnanců a ti vědí, kdo je řídí a komu se mají zpovídat. Poslední oblastí je prostředí výkonu péče. Popisuje to, že děti mají vytvořené bezpečné prostředí, ve kterém se poskytují požadované služby, a to ve vztahu k jejich zájmům a potřebám jednotlivce. (Pacnerová a kol., 2005, s. 10-11)

2.3. Organizace dětského domova

V dětském domově je základní jednotkou rodinná skupina (jinak se jí říká „rodinka“), která je tvořena šesti až osmi dětmi (mladistvými) a většinou dětmi (mladistvými) různého věku a pohlaví. Sourozenci se většinou dávají do jedné rodinné skupiny. Je velmi individuální, kolik rodinných skupin zřídí jednotlivé dětské domovy.

To, že jsou děti a mladiství v dětském domově zařazováni do skupinek, potvrzuje i Bendl a kol. (2015, s. 144)

Podle vyhlášky 438/2006 Sb. je několik věcí, které jsou podstatné pro provoz dětských domovů. Měly být zajištěné dostatečné prostory – ložnice dětí, obývací pokoj, kuchyňka nebo sociální zařízení. Měl by být zajištěn dostatek vnitřního vybavení, do kterého se řadí skříně nebo šuplíky pro uložení oblečení nebo bot, stoly a židle, sedací soupravy nebo klasické vybavení v kuchyni. A samozřejmě by mělo být dobré osvětlení, vytápění, zásobování vodou či úklid.

Podle vyhlášky (Vyhláška 438/2006 Sb.) ředitel dětského domova zajišťuje dětem v rodinné či výchovné skupině péči během dne, tak aby se to co nejvíce blížilo běžnému dni v rodině, a to zajišťuje většinou třemi pedagogickými pracovníky. Péči v noci zajišťují také většinou pedagogičtí pracovníci. Noční služba funguje zpravidla od 21. hodiny až do 8. hodiny ranní.

Někdy se ale stává, že dětské domovy nesplňují podmínku rodinného charakteru. A to z důvodu, že předpokladem pro zařízení rodinného charakteru je mít možnost individuálního přístupu, aby si jedinci mohli vytvářet emoční vazby a vztahy a také aby mohli počítat s tím, že v dětském domově existuje jistota v malé a uzavřené skupině lidí. Podle Bittnera (2005, s. 41) nelze tuto podmínku plnit ani když mluvíme o tzv. rodinné skupině s počtem šesti až osmi dětí. Není úplně podstatné, aby charakter zařízení tvořilo hmotné vybavení nebo stavebně technické podmínky (rodinné buňky). Důležitější je, kolik dětí připadá na dětské domovy a jaký je počet pracovníků na jedno dítě, toto by mělo být co nejnižší. Je to důležité pro dosažení prostředí malé komunity či skupiny dětí s malým a zároveň ustáleným počtem odborníků, kteří pečují o děti s jejich konkrétními potřebami.

Matoušek a Pazlarová (2014, s. 61) uvádí, že „dětský domov“ jako pojem, nevyjadřuje tu samou kvalitu výchovného prostředí jako pojem „domov“. „Domovem“ označují místo, ve kterém dítě a adolescent v rodině normálně vyrůstá. Vzhledem k tomu, že je v dětských domovech stále dost dětí, není to tedy „domov“, ale ústavní zařízení. A zaměstnanci dětského

domova nejsou psychologickými rodiči, jsou to zaměstnanci, u kterých je jakákoli angažovanost na osudu dítěte nebo mladistvého omezena institucionálními bariérami.

Zároveň ale Matoušek a Pazlarová (2014, s. 61) dodávají, že vinu za nepříznivé působení dětí a mladistvých v ústavech nemůžeme svalovat na samotné pracovníky ústavů. Pracovníci se snaží a jednají s nejlepšími úmysly, snaží se kompenzovat nepřítomnost rodiny dítěte nebo mladistvého.

Je jasné, že v současné době se zaměstnanci v dětském domově snaží o to, vytvořit klasické rodinné zázemí. Je ale problém zbavit se různých specifík, která jsou pro utváření a řízení kolektivu dětí podstatná. Je tedy nutné, aby v domově byl nějaký denní režim, řád, podle kterého se musí děti řídit, aby nedošlo k chaosu v kolektivu. Je v něm zahrnuto rozdělení do hodin ve všední den, o svátcích, během prázdnin nebo organizace volnočasových aktivit dětí a adolescentů. Volný čas dětí a adolescentů, a to, jak ho mohou trávit, je také zapsané v řádech jednotlivých dětských domovů. (Poláchová 2008, s. 52)

Bendl a kol. (2015, s. 143) dodává, že dětský domov není zařízení, které je uzavřené. Děti a mladiství mají přiměřenou míru osobní svobody, a to s přihlédnutím k věku jedince a jeho osobnostním zvláštnostem. Většinou pracovníci dětského domova také podporují kontakty dětí a mladistvých s jejich rodiči a dalšími rodinnými příslušníky.

Zaměstnanci v dětských domovech mohou stravování zajišťovat tak, jak je tomu v běžné rodině. Mluvíme tedy hlavně o snídaních, svačinách, o víkendech nebo v období svátků jako jsou například Vánoce či Velikonoce. Samozřejmostí je, že děti mohou pomoci i při nákupu potravin. (Vyhláška 438/2006 Sb.)

2.4. Spolupráce dětského domova s dalšími institucemi

První institucí jsou soudy. Domovy podávají soudům zprávy o dítěti, o stavu dluhů či plateb rodičů nebo hlásí útky dětí z domova. Toto podává domov pravidelně jednou za půl roku. Spolupracují spolu při omezení, zrušení nebo navrácení rodičovské odpovědnosti, kdy dávají podněty k soudu a zprávy o vyjádření. Spolupráce je také při účasti na soudních jednáních.

Policie České republiky je další institucí, se kterou domovy spolupracují. Dětského domovy podávají trestní oznámení pro zanedbání povinné výživy. Podávají také výpovědi svědecké.

Institucí, která spolupracuje s domovy a je neméně důležitá se jmenuje orgán sociálně právní ochrany dětí. Do domovů pravidelně docházejí sociální pracovníci. Domovy hlásí

útěky dětí ze zařízení a také mezi sebou vytvářejí a potvrzují žádosti k pobytu dítěte mimo ústav, to jsou tzv. „dovolenky“.

Dalšími institucemi jsou diagnostické ústavy, městské úřady, zdravotní pojišťovny, školy, zřizovatelé, dopravci nebo úřady práce. Spolupráce je také s rodiči dětí. (Poláchová 2008 s. 41-45)

2.5. Podpora dětí a mladistvých v dětském domově

Cílem dětského domova by mělo být to, aby se z dítěte, které k nim přišlo, stala zralá osobnost, která bude schopna orientovat se a pohybovat se samostatně ve společnosti. Mladiství to z dětských domovů mají o trochu těžší, protože se všechny věci musí naučit jiným způsobem, než by tomu bylo v běžné rodině. Většinou jim také chybí rodinné zázemí, které by bylo harmonické a klidné. Dětské domovy se proto připravě na samostatný život zaměřují již od chvíle, kdy jedinec vstoupí do dětského domova, tak aby byl schopen zvládnout svůj vlastní život, co nejlépe.

Jednou z podpory dětí/mladistvých je tzv. Program rozvoje osobnosti. Jedná se o „*plán výchovně vzdělávací péče o konkrétní dítě vypracovaný v zájmu rozvoje osobnosti dítěte v zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, obsahuje reflexi současného stavu, diagnostické poznatky, cíl péče a jednotlivé postupy v různých oblastech života dítěte.*“ (Standardy kvality péče o děti 2015, s. 13))

Program obsahuje sedm oblastí, kterých se dotýká.

První z nich **společenské chování**. Patří do toho základy stolování, jak se chovat ke starším, starým nebo mladším, jak se chová muž a žena ve společnosti nebo jak se člověk má chovat na úřadech.

Doprava je druhou oblastí. Popisuje dopravu, cestování nebo zásilky. Také jak člověk vyřizuje jízdenky, posílá zavazadla nebo jak se orientuje v jízdním řádu. Jak má člověk mluvit s operátorem nebo s cestovní kanceláří.

Oblastí třetí je **nemoc**. Jak se ošetřuje nemocný, jaký je zdravý styl života, jaké jsou příznaky nejnámějších chorob a jaké je jejich léčení nebo co je první pomoc.

Další oblastí je **úklid a údržba domácnosti** a jaké jsou důležité domácí práce.

Rodinná a sexuální výchova, kam patří správný výběr partnera, milenecké vztahy, sňatky nebo manželství. Patří sem předmanželská a manželská poradna, ztráta manželství,

rozvod, smrt v rodině, dědictví a pohřeb, rodičovství (plánované i neplánované), vše od začátku těhotenství až po narození dítěte.

V oblasti **občanské výchovy** je zaměření na pracovní smlouvu, životopis, druhy dohod, zrušení pracovního poměru, kdo je zaměstnavatel a zaměstnanec a jaká mají práva a povinnosti. Zaměřuje se také na zákoník práce, úřady práce, bytové úřady, trvalé a přechodné bydliště a různé stížnosti či reklamace.

Provoz domácnosti je poslední oblastí. V ní se zaměřuje na vybavení domácnosti, doklady, výpisy z katastru nemovitostí, příjmy a náklady v domácnosti, jaký je rozpočet na rok, měsíc, týden a den. Jaké jsou služby spojené s bytem a jak se platí, co je to inkaso, nájem nebo pojištění domácnosti anebo jaké jsou druh bydlení, co je nájem, podnájem, pronájem.

Podporou pro mladistvé jsou také pracovníci dětského domova. Patří sem vychovatelé a vychovatelky, sociální pracovníci, psychologové a další.

Co se týče přípravy na samostatný život mladistvých, může, ale nemusí, být v dětském domově nebo při něm vytvořena jedna nebo více samostatných bytových jednotek. Ty slouží k ubytování mladistvých. Buď samostatně anebo nejvýše ve třech. Tyto byty slouží hlavně jako příprava na odchod z dětského domova. Do takových bytů mohou děti, kterým je více než 16 let a splňují podmínky, které stanovil vnitřní řád dětského domova. (Vyhláška 438/2006 Sb.)

Mladistvý také může získat chráněné bydlení v prostorách dětského domova. Je určeno mladým lidem, kteří odešli z dětského domova a je to pronajímáno na určité období, kdy se mladý člověk snaží adaptovat na samostatný život a hledá si aktivně vlastní bydlení. (Poláchová 2008, s. 69)

3. Mladiství

Podle Matouška (2008, s. 19) je adolescence „*období přípravy na dospělost, které v pojetí u nás převládajícím navazuje na pubescenci. Začíná biologickým dozráním, schopností zplodit potomky a končí přijetím dospívajícího jako dospělého člena společnosti.*“

V práci budeme kromě pojmu adolescent také pracovat s pojmem mladistvý. Matoušek (2008, s. 105) mladistvého vidí „*jako osobu od patnácti do osmnácti let, která je podle platného trestního práva ČR trestně odpovědná, ale při ukládání trestů se bere ohled na její věk. U trestů odnětí svobody jsou trestní sazby poloviční.*“

Říčan (2014, s. 205) uvádí, že dospívání je náročnou etapou života. Jedná se o období mezi 15 a 20 rokem života. Je to období, ve kterém se vyskytuje mnoho rozporů a rozhodnutí. Mladý člověk se snaží vyznat v sám sobě a také se snaží najít si své vlastní místo ve společnosti. Zjišťuje, co je schopen zvládnout, jaké jsou jeho hranice a limity. Člověk poznává druhé pohlaví, učí se a zjišťuje, jak poznávat. Jsou to často úkoly, které jsou pro mladého člověka těžké a mnohdy sebou přináší bolestivé chvíle. Ty bývají spojené s různými životními krizemi nebo přešlapy. Až ke konci tohoto období začíná být člověk pozitivněji naladěný, většinou našel vnitřní klid v sám sobě, je mladý a krásný a zároveň přichází uklidnění celého těla a mysli.

Jinak se dívá na adolescenci Vágnerová (2012, s. 367). Popisuje adolescenci jako jakýsi most mezi dětstvím a dospělostí. Vnímá adolescenci jako jednu velkou část života člověka, a to období od desátého roku až po rok dvacátý. Rozděluje adolescenci na ranou (10-15 let) a pozdní (15-20 let). Období je o celkové přeměně člověka, a to v oblasti somatické, psychické i sociální. Dospívání je určitou etapou v životě, má své specifické znaky v rámci životního cyklu a má i svůj vlastní subjektivní a objektivní význam. Jedná se o období, ve kterém člověk hledá a přehodnocuje, musí zvládnout svou proměnu a snažit se dosáhnout přijatelného postavení ve společnosti.

3.1. Vývoj v období adolescence

Co se týče tělesného vývoje u adolescentů, je růst do výšky ještě výrazný u chlapců, ale u dívek je téměř zastavený. Chlapci v období adolescence v průměru vyrostou ze 171 cm na 178 cm a dívky ze 164 cm na 165 cm. Více než končetiny roste trup a tím dostává postava dospělé proporce. Svalstvo zesiluje a chlapci stávají mužnějšími. U dívek postava dostává ještě výraznější ženskou podobu, a to především růstem ňader a boků. Rozdíl mezi chlapeckou a dívčí postavou je v tomto období již velmi výrazný. Chlapcům začínají růst vousy, ze kterých je většina mladých chlapců nadšená, na stranu druhou je toto období i obdobím, kdy přichází akné a trudovina v obličeji. Hlas jim mutuje – kolem 16 roku se hlas vyrovná a zmohutní. Obecně pohyby celého těla jsou ladnější a mizí jejich „klackovitost“.

Jako pubescent ještě chlapec neměl takové starosti se svou výškou. Předpokládal, že v období dospívání doroste do výšky, kterou by chtěl mít. Problém nastává ve chvíli, kdy chlapec nedoroste, tak jak si přál. Jeho starost bychom neměli brát na lehkou váhu. Neměli bychom nad tím jen mávnout rukou, protože pro chlapce v tomto věku může být velmi těžké vyrovnat se s tím, že není dostatečně velký. Pokud se mladý muž se svou postavou nevyrovná, může dojít k mnoha potížím s tím spojené. Chlapec se může stát velmi

ctižádnostivým, závistivým a může se snažit dosáhnout vedoucího postavení praktikami, které bychom neschvalovali. Naproti tomu dívka, jejíž vzrůst není nikterak závratný problémy mít nemusí. Spíše může mít problém dívka, která dorostla do velké výšky. Dívky řeší to, zda nevypadají až příliš mužsky. Zda nemají úzké boky, malá prsa, zda nejsou příliš tlusté nebo jinak nepěkně tvarované. Chlapcům zase může vadit to, že nevypadají dostatečně mužsky, když nemají svaly a široká ramena. Svá těla chlapci i dívky v tomto období velmi pozorují, mnohdy se sami sobě nelíbí a doufají, že svou postavu upraví cvičením nebo dietami. Chlapci v osmnácti letech jsou na vrcholu své sexuální aktivity, pokud jde o hormony. Ženy ho mají až kolem třicátého roku věku. (Říčan, 2014 s. 207-209)

Vágnerová (2012, s. 376) připisuje zevnějšku velký význam. Pro dospívající se stává zevnějšek prostředkem, ale i cílem. Mladý člověk cítí, že se musí líbit i jiným lidem než jen sobě. Je to proto, aby se ubezpečil o své hodnotě. Krása u mladých lidí je brána tak, že musí být splněna, hlavně tedy dívky dokážou vyvinout poměrně velké úsilí na to, aby se svému ideálu co nejvíce přiblížily.

V oblasti myšlení a inteligence již nedochází k nějakým závratným změnám. Jsou názory, že mladého člověka čeká ještě jeden koperníkovský obrat. Adolescent by měl pochopit, že „*není středem světa, což v tomto případě znamená, že není středem pozornosti všech lidí kolem sebe.*“ Mladý člověk může mít dojem, že všichni kolem něj stále pozorují jeho, jak vypadá, jak se chová a jaké podává výkony. Adolescent není sice na vrcholu inteligence, ale je schopen se velmi přiblížit. Může z něho být velmi dobrý rovnocenný partner svých rodičů či učitelů, a dokonce je někdy může i předčít. (Říčan 2014, s. 209)

Říčan (2014, s. 213) popisuje zajímavě téma času u adolescentů. Ti s časem na tom jsou většinou špatně. Mladí lidé toho musí hodně povídat – s kamarády, cestou do školy, a i ze školy nebo po telefonu. Někteří adolescenti nejsou úplně pro společenský život, je u nich potřeba být taky někdy sám. Ale rozhovory jsou prostě a jednoduše potřeba. Ve svých rozhovorech toho řeší hodně. Od získávání nových informací až po řešení vážných životních či existenčních problémů. Zároveň tím, že s někým mluví, získávají spoustu podnětných zkušeností, jak mluvit na veřejnosti, jak se vyjadřovat a jak reagovat.

V dnešní době již není moc aktuální, že by mladí lidé spoustu svého času trávili u knih. Spíše svůj čas tráví na telefonech sledováním svých sítí, kterých je většinou více. Tráví svůj čas na telefonech, sledují televizi (hlavně filmy a seriály) a poslouchají hudbu.

Pokud bychom mluvili o nějakém emočním vývoji, mluvili bychom hlavně o tom, že v tomto období dochází k vyrovnání emočního prožívání. Mladí lidé již nebývají tak náladoví a jsou citově srovnání. U dospívajících se rozvíjejí další emoční kompetence, hlavně orientace ve vlastních pocitech a schopnost jejich regulace. Dokážou se také lépe ovládat, a to i v situacích, které jsou vyhrocené. Mívají schopnost ovládat svou vlastní osobnost, a to se pro ně může stát jakýmsi zdrojem sebeúcty. Mechanismy autoregulace se potom často uplatňují hlavně v situacích, u kterých je velká zátěž. Dospívající toto může zpracovávat jako výzvu, ale může to také zpracovat jako ohrožení, které u člověka vyvolá obrannou reakci. Jsou také schopni uvědomit si, jaká je míra pro zvládnutí daného problému a jakou nejlepší strategii vybrat pro jeho zvládnutí. (Vágnerová 2012, s. 393-394)

3.2. Základní potřeby adolescentů

Ačkoli mají adolescenti s narůstajícím věkem stále větší potřebu samostatnosti, nejsou většinou schopni si základní potřeby zajistit sami a ani to není úplně žádoucí minimálně do osmnáctého roku. V plnění potřeb jsou ještě stále vázáni na rodinu, v případě mladistvých v dětských domovech na rodinu, kterou tvoří ostatní děti a personál domova. Chtějí však již, aby byli jako osoby respektováni.

O potřebách mladistvých pojednávají Ptáček, Kuželová (2013, s. 50) a Vágnerová (2012, s. 423-426). Jejich závěry pro potřeby práce shrnujeme následovně.

- biologické potřeby;
- potřeba bezpečí – potřeba jistoty a bezpečí je v období adolescence zajišťována i vrstevnickou skupinou. Samostatnost neznamená hned, že člověk zůstane sám. A mladý člověk oporu hledá ve své skupině vrstevníků a pokud možno takových, kteří se ocitají ve stejné životní situaci. Důležité pro mladé lidi je to, aby byli začlenění ve skupině, jedinec vnímá příslušnost ke své vlastní generaci a snaží se, někdy důrazněji, dát najevo odlišnost své skupiny od světa dospělých.
- potřeba možnosti vytvářet sociální interakce odpovídající věku;
- potřeba podpory při zvládnání školních nároků;
- potřeba prostoru pro vlastní iniciativu;
- potřeba akceptace a respektu k osobnosti mladistvého – popisují potřebu být akceptován a snahu získání uspokojivé prestiže, které mají v době adolescence mnohem větší význam než kdy dříve, a to z důvodu snížení nejistoty a tím pádem dochází k pozitivnímu

ovlivňování rozvoje sebepojetí. Je důležité, jakou roli ve skupině jedinec získá, protože se stane zásadní součástí jeho identity.

Rozdíl je mezi pozicí, kterou má ve skupině a pozicí, kterou ve společenství dospělých. Postavení ve skupině je velmi ovlivněno osobnostními kvalitami jedince (oblíbenost, vliv a moc), u rodiny je pozice jedince určena jinými parametry.

– potřeba sociálních vzorů a identifikace se sociální skupinou – je potřeba smysluplného učení je uspokojována kontaktem s dalšími vrstevníky. Navzájem si předávají zkušenosti, mluví o nich, rozebírají je a poté je mohou spojovat. Společně zkouší nová řešení všelijakých situací a učí se navzájem sociálními strategiím a rozhodují se, jakou účinnost má, v jaké situaci, jaká strategie. Často mohou být vrstevníci neformálními autoritami a mohou mít daleko větší vliv na vrstevníky než dospělí. Mladí lidé napodobují jeden druhého, snaží se vyrovnat vůdci skupiny nebo její hvězdě a napodobuje jej. Vrstevnická skupina má tzv. „referenční význam“, to znamená, že skupina slouží pro porovnávání zkušeností. Dává dospívajícím správnou a užitečnou zpětnou vazbu. Mohou si ve skupině pracovat se svými zkušenostmi a používat je. Adolescent může srovnávat své chování, názory, postoje nebo pocity s chováním vrstevníků. Uvědomuje si, jak se liší nebo neliší od ostatních lidí ve skupině, uvědomuje si svou vlastní identitu a osobnost. Je to podstatné pro chápání sebe sama, ale i lidí okolo, dochází ke zlepšení sebepoznání a sebehodnocení. Nelze to získat v rodině, a to z důvodu rozdílnosti dvou věkových kategorií. Rodiče jsou jiná kategorie, mají již jiné myšlenky, věci chápou jinak než jejich děti. Z toho vyplývá i rozdílnost v názorech a postojích.

Pokud adolescent zjistí, že jeho kamarádi se mají lépe, on sám je třeba omezován rodiči, může zažít klást vyšší nároky na rodiče. Snaží se o to, aby neměl horší pozici ve skupině než ostatní.

Vágnerová (2012, s. 423-426) popisuje důležitost kontaktu s vrstevníky, který je důležitý pro stimulaci. Mladí lidé mají společné prožitky a aktivity.

- potřeba korekce sociálního chování;
- potřeba vlastního sebeurčení a seberozvoje;
- potřeba vlastní identity – psychické potřeby adolescentů, které mohou naplňovat ve vrstevnické skupině. Skupina vrstevníků funguje jako opora v procesu, ve kterém se utváří individuální identity.

– potřeba samostatnosti – potřeba určit si vlastní pravidla vychází z toho, že se člověk chce osamostatnit od dospělých. Protože dochází ke schopnosti přemýšlet o spoustě možnostech, vede to utváření vlastních norem, které vyhovují adolescentům a potvrzují tak jejich nezávislost.

3.3. Socializace

Adolescence je brána jako období, které se je jakýmsi přechodem do dospělosti. Znak socializace v tomto období jsou například respektování jedince jako dospělého anebo očekávání určitého chování a zodpovědnost jedince. Tím, že je člověk od osmnácti let zletilý, je způsobilý k právním úkonům, ale také mnohem svobodnější. Sám může rozhodovat o sobě nebo o tom, co udělá a jak to udělá, může uzavírat manželství, může uzavírat smlouvy. Období adolescence je také charakteristické rozdílností v oblasti sociálních rolí a společenských požadavků s tím spojené. Utváří se sociální očekávání, kde není zpočátku adolescence příliš jasné, co jako adolescent může, musí, nemusí nebo nesmí. Jako fázi specifikace přípravy na život ve společnosti označuje Vágnerová (2012, s. 397-398) přípravu na profesní život. Jedinec v tomto období často hledá své umístění, postavení a jeho profesní role může být nestabilní a proměnlivá.

V začátcích adolescence dochází velmi často ke změně spolužáků. Je to z důvodu změny školy. Na konci adolescentního období je poté zase zásadní nástup do zaměstnání nebo další vzdělávání. Adolescent se dostává do prostředí, která jsou pro něj spíše nová a on sám se musí co nejlépe přizpůsobit a chovat se podle daných pravidel.

Jedinec, který dospívá, upevňuje své role v sociálních skupinách. Jako první sociální skupinou je rodina. Ta zůstává i nadále významným sociálním zázemím, do které se jedinec stále vrací, a to většinou rád, i když se již odpoutal od rodiny. Vztahy mezi adolescenty a jejich rodiči bývají často srovnány a uklidněny v tomto období.

Škola, jako sekundární vzdělávací instituce, důležitá pro vymezení dalšího sociálního zařazení. Tím, že adolescent nastoupí do další školy, dochází k diferenciaci, která je spojena s rozvojem dovedností a vlastností.

Pracoviště ovlivňuje vymezení sociální identity. Je to dáno profesní rolí i institucí, ve které adolescent pracuje.

Poslední sociální skupinou je vrstevnická skupina. V období adolescence je velmi důležitá, ne-li nejdůležitější jako zdroj sociální a emoční podpory. Vztahy jako přátelství a první dlouhodobější partnerství se v tomto období velmi rozvíjejí. Vztahy skupině na druhou

stranu ztrácejí svůj význam a vliv. Už není tak důležitá identita skupinová, ale spíše individuální vymezení sama sebe.

V tomto období jedinec rozšiřuje svá teritoria, ve kterých tráví stále více a více času. Dochází k přechodu na střední školu, kdy je často nutné přestěhovat se na týden na internát. Je tedy odloučen od rodiny a domů se často vrací pouze na víkendy, svátky nebo prázdniny. To samé platí pro volnočasové aktivity. Také u nich se rozšiřuje území. Adolescenti mají svá místa, která jsou jimi oblíbená a rádi se tam vrací.

Kromě změn v sociálních skupinách dochází také k získávání rolí nových a rozvíjení rolí, které již adolescent má. Jako důležité jsou role: předprofesní, profesní, role člen ve skupině, role blízkého přítele a partnerská.

Předprofesní role jedince (učně či studenta) je rolí, která má za cíl dosáhnout nějaké sociální pozice. Pokud jedincovi vyhovuje, co se týče zájmů a schopností, může mít pro jedince osobní význam. Předpokladem získání ekonomické a sociální samostatnosti je potom profesní role. Role v nějaké skupině většinou ztrácí na významu v tomto období. Důležitá je role blízkého přítele, kdy je předpokladem, že se na jedince můžeme spolehnout a můžeme s ním sdílet zkušenosti nebo zážitky. U partnerské role, která má za cíl uspokojit potřeby blízké osoby, emočního a sexuálního vztahu, potvrzuje jedincovi osobní přijatelnost pro jedince pohlaví opačného. (Vágnerová 2012, s. 397-398)

3.4. Adolescent jako klient dětského domova

Důvodů, proč byl adolescent umístěn do dětského domova je mnoho. Podle Poláchové (2008, s. 58) za dětmi v dětském domově stojí vždy rodiče dítěte (adolescenta). Jsou tři důvody toho, že jsou děti nebo adolescenti umístěni do dětského domova: rodiče se nemohou postarat o dítě (adolescenta), rodiče se neumí postarat o dítě (adolescenta) a rodiče se nechtějí postarat o dítě (adolescenta).

Velmi také záleží, v jakém věku mladistvý do domova přišel. Je pravděpodobné, že pokud přišel jako malý, bude jeho adaptace jednodušší. Pokud přijde pubescent do dětského domova je velmi pravděpodobné, že začlenění bude snášet mnohem hůře. Důležité také je, zda dítě přichází do domova problémového či neproblemového prostředí. Zda je dítě zatížené nějakou vážnou situací, či nikoli. Zda přišlo z alespoň částečně fungující rodiny nebo rodina nefungovala vůbec. Snazší také bývá adaptace, pokud dítě má již domově sourozence. Podstatné, je i to, zda dítě bylo před příchodem v rodině anebo již bylo v nějakém zařízení pro ústavní výchovu.

Často děti, které žily dosud v naprosto nevyhovujícím prostředí (nepořádek, zápach, kouř, bez elektřiny, topení nebo vody, rodiče alkoholici nebo narkomani) a přijdou do dětského domova, jsou konsternováni tím, co vidí. Fungující a čisté prostředí, toalety nebo zjistily, že mohou mít svou vlastní čistou postel. I s tímto se děti musí vyrovnávat. (Poláchová, s. 58)

Důležitá je role vychovatele při začlenění dítěte (adolescenta) do kolektivu. Největší úskalí začlenění se do skupiny je převzetí sociální role, jakési vytvoření pevného místa v hierarchii skupiny, ale i kolektivu jako celku. A i když adolescent plní vše, co má, řídí se řádem, přesto nemusí hned první den zapadnout do skupiny. Může odmítnat společenské akce nebo může svou roli ve skupině brát pouze jako roli a může se tím pádem podílet jen na režimových záležitostech. (Poláchová, s. 53)

Když mladý člověk odchází z dětského domova, má dětský domov povinnost poskytnout jedinci poradenskou pomoc se zajištěním bydlení a práce, a to ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí. (Poláchová 2008, s. 71)

Běhounková (2012, s. 154) k tomu přidává, že i když je zákonem stanovené a dané, že mu bude poskytnuta poradenská pomoc, už není ale jasné, kdo, jak dlouho a za jakých podmínek bude tato pomoc poskytována.

Sociální pracovník vyplní šest až tři měsíce před plánovaným odchodem adolescenta Oznámení o nadcházejícím propuštění. Při svém odchodu dostávají jedinci podle své potřeby věcnou pomoc nebo jednorázový peněžitý příspěvek, který má hodnotu maximálně patnáct tisíc korun. (Poláchová 2008, s. 71)

Běhounková (2012, s. 153) dodává, že jednorázový peněžitý příspěvek nebo věcnou potřebu získá mladistvý, který odchází z dětského domova, podle své skutečné potřeby ve chvíli propuštění a také podle podmínek, které jsou dané řádem konkrétního zařízení.

Mladí dospělí, kteří odcházejí z dětského domova, mají podle vyhlášky 438/2002 Sb., právo a možnost využít nabídky dětského domova bydlet po nějakou dobu v tzv. startovacích bytech. Pokud jedinci nechtějí využít této nabídky, mohou využít nabídek bydlení v různých ubytovnách nebo v domech na půl cesty. (Poláchová 2008, s. 71)

Běhounková (2012, s. 153) ale tvrdí, že možnost bydlet v prostorách dětského domova, ale i mimo něj, nevyužívá moc mladých dospělých a odcházejí ze zařízení hned po ukončení plnoletosti.

3.5. Problémy mladistvých při odchodu z dětského domova

Mladí lidé, kteří odcházejí z dětského domova, resp. vycházejí z ústavní výchovy, velmi často trpí psychickou deprivací. Důvodem je mnohdy selhání či dokonce ztráta zázemí rodiny a dále může být důvodem dlouhodobý pobyt v ústavní péči. Dalšími důvody, proč dochází u mladistvých k deprivaci je porucha, která zasahuje osobnost dítěte (mladistvého). Psychická deprivace poté vytváří sociální handicap a ten ve velké míře znesnadňuje možnost začlenění mladistvých poté co opustí ústavní zařízení. Stává se, že kvůli špatné nebo nedostatečné motivaci mladiství ani nedokončí školní docházku a tím se potom mladiství dostávají k tomu, že se jim sníží šance na to uplatnit se na trhu práce. (Gottwaldová, 2006, s. 10)

Mnohdy je opomíjen fakt, že si mnoho adolescentů prošlo nějakým traumatem a je to také důvod, proč skončili v dětském domově. Minulost si adolescenti nesou dál do života, ale neznamená to, že by nemohli být úspěšní. Mladí lidé z dětských domovů mnohdy dokazují, že jsou schopni dodělat školu nebo se zařadit bez větších problémů do společnosti. (Šimková, 2019)

Gottwaldová (2006, s. 10) tvrdí, že děti, popř. mladiství, kteří jsou vychovávaní v ústavní péči, dosahují nízkého vzdělání a tím pádem mají také sníženou schopnost sociální integrace. Mladiství potom mají velký problém při navozování vztahů a bývají ohroženi vlivy sociálně-patologickými více než děti a mladiství, kteří vyrůstají v běžné rodině. Ústavní výchova snižuje rozvoj pozitivního vztahu k práci. Tyto důvody nebo faktory potom vytváří to, že mladý člověk selže po odchodu z ústavního zařízení. Často se stává, že mladiství po odchodu z ústavní výchovy nakonec skončí a mnohdy také zůstanou ve skupině dlouhodobě nezaměstnaných, tím pádem nejsou schopni si zachovat bydlení. Často potom dospívají k tomu, že jejich chování je společensky nežádoucí – braní drog, pití alkoholu nebo kriminalita. Problémem je, když se mladistvý vrátí po odchodu z dětského domova zpět ke své vlastní rodině. Jediněc se tak vrací opět do patologického prostředí, ze kterého byl původně odebrán. V dřívějších dobách byl návrat zpět do své rodiny jedinou možností pro mladistvé vycházející z ústavní výchovy, a to až do doby, než vznikla zařízení jako ubytovny pro nezaměstnané nebo domy na půl cesty.

Podle Muchové (2017, s. 46-47), když někdo žije v dětském domově (je to umělé prostředí, které se podobá skleníku), není schopen vidět a vnímat, že někdo jiný chodí do práce nebo že musí vydělávat peníze. Je potřeba si taky zažít ty špatné a negativní věci. Mnohdy mají lidé v dětském domově sponzory, mnoho hraček, značkového oblečení,

dovolenou tráví u moře. Materiálně jsou na tom mladiství v dětském domově vcelku dobře. A všechno tohle nebudou mít jediní se zvláštní školou. Nebudou mít vysněnou práci, nebudou mít skvělé značkové oblečení. Snahou domovů by měla být spíše terapeutická práce s jediní v domově.

Mladiství nejsou schopni hospodařit s financemi, nejsou schopni z toho, co si vydělají zajistit si kvalitní bydlení a spotřeby, na které byli zvyklí z domova. A když se snaží zajistit si takové bydlení a spotřeby, mnohdy tuto situaci řeší pomocí trestné činnosti, prodáváním drog nebo prostitucí. Vzhledem k tomu, že mladistvým chybí kladné vzory rodičů, získávají pocit tzv. vykořenění. Tento pocit se potom projevuje tak, že mladí lidé nevěří tomu, že svůj život nebudou schopni vést kvalitně a v pořádku. Vyhýbají se proto běžným vztahům a závazkům, nechtějí převzít zodpovědnost a více tíhnou ke skupinám vrstevníků. Mladiství mají problém také s tím, že mnohdy neznají ceny zboží, mnohdy se stává, že neumí vařit, neví rozdíl mezi nájmem a podnájmem. Se smlouvami si mladí lidé moc hlavy nelámou, zdá se jim to jako nepodstatná komplikace, se kterou si neporadí. Mnohdy jim dokonce chybí návyky, jako je vstávání, odevzdávání věcí v určitý termín, neschopnost vydržet v zaměstnání delší dobu. Co se týče vztahů, bývají adolescenti naivní, jsou s každým hned kamarád, bývají velmi důvěřiví. Z toho plyne, že mohou velmi rychle a velmi snadno naletět podvodníkům. Na druhou stranu vztahy, které navazují jsou zpravidla povrchní a jsou pro jejich vlastní účely. Ve chvíli, kdy odcházejí z dětského domova, odcházejí z prostředí, které dobře znají, domov jim poskytoval vše, co potřebovali, řád, podle kterého fungovali a vstupují do prostředí, které je pro ně zcela nové a často se musí vzdát komfortu, který měli a občas je potřeba opustit kamarády a přátele, které v domově získali a se kterými trávili často celé dětství a dospívání. (Gottwaldová 2006, s. 10)

Gottwaldová (2006, s. 10) uvádí, že je patrné, pokud mladiství prožili velkou část svého dětství v dětském domově, potažmo v ústavní výchově, mají potom problém se začlenit do společnosti bez obtíží. Mladí lidé mají často problém s rodičovskou rolí, kterou ne vždy dobře plní a jejich děti potom samy končí v ústavní výchově anebo jsou týrány či zanedbávány. Mladí lidé nejsou schopni navazovat vztahy s jinými lidmi, většinou mají nižší vzdělání, i když by měli jistě na lepší vzdělání. Mladí lidé odcházejí z dětského domova povětšinou po dosažení zletilosti, popřípadě když ukončení vzdělávání a jsou často nepřipraveni na samostatný život, jejich osobnost je nevyzrálá a sociálně opožděná. Často existuje v dětském domově systém odměn a trestů. Tím se ale můžou mladí lidé učit tomu, že když se budou chovat dobře, dostanou za to odměnu nebo nějakou výhodu. Tak dochází

k tomu, že mladí lidé nerozvinou své svědomí jako zábrany, které vznikají před špatným chováním.

Vágnerová (2012, s. 602-603) dodává, že když dospívající opouští dětský domov, je zhruba ve stejné situaci jako vězni, kteří jsou propuštěni z dlouhodobého výkonu trestu. To chování a vzorce chování nefungují na svobodě stejně jako v dětském domově, potažmo instituci. Takový člověk potom selhává a trvá mu delší dobu, než se přizpůsobí novým podmínkám.

I přesto, že je v programu této oblasti věnována pozornost, Gottwaldová (2006, s. 10) zastává názor, že mladí lidé často nebývají v domově připravováni na situace ve vztazích v oblastech partnerského a sexuálního života. Děti, které vyrůstají v ústavní výchově, se sexuálním životem začínají velmi brzo, velmi často okolo dvanáctého roku života. Vzhledem k tomu, že děti nevrůstají v klasickém modelu rodiny, nejsou jim nabízeny dobré vzorce chování. Tyto děti nezískávají mnohdy tak kvalitní informace o vztahu s partnerem, o ochraně, vztazích v rodině. Nemají tak z čeho brát, když se samy učí partnerským rolím. Často mladiství nechápu pojem „partnerství“ a „vztahy“ dvou lidí, kteří spolu vycházejí a respektují se navzájem. Proto v dospělosti často jako rodiče a partneři selhávají.

Systémem, který je zaveden v dětském domově, jsou mladí lidé připraveni soutěžit a být schopni konkurovat, to je ale problém při schopnosti spolupracovat a společně se s dalšími lidmi podílet na plnění různých úkolů. Lidé se nesnaží spolupracovat s ostatními, ale fungují sami za sebe, to potom snižuje výsledky celého týmu či skupiny. (Gottwaldová, 2006, s. 10)

Problémem, se kterým se musí potýkat mladí lidé, kteří vycházejí z dětského domova, je to, že jim jejich vstup do života nijak zvlášť neusnadňuje sama společnost. Dochází k tomu, že už při odchodu z domova jsou mladí lidé stigmatizováni, tím že byli v dětském domově. Podle dotazování, které prováděla Gottwaldová a spol. (2006, s. 10) vychází najevo, že mladí lidé nechtějí svou minulost říkat, nechtějí, aby byla známa pro ostatní lidi, a to hlavně v zaměstnání.

Šafratová (in Matoušek, 2008, s. 8) udává, že kromě velkého problému u mladých lidí odcházejících z dětského domova, kterým je bydlení, je druhým v pořadí zajištění zaměstnání. Kam odešli mladiství po ukončení pobytu v dětském domově, shromažďuje většina domovů. „35 % dětí odchází z domova s neukončenou školou, 13 % má ukončené vzdělání i s

maturitou. Nejvíce z nich je vyučených. Počet vysokoškoláků mezi těmito mladými lidmi nepřesahuje 1 %. Z odcházejících nemá vůbec jasno o své budoucnosti 16 % dětí.“

Ačkoli je i tomuto tématu v programu věnována velká pozornost, Šafratová (in Matoušek, 2008, s. 8) zastává názor, že mladiství odcházející z domova mají často zkreslené představy o práci, nejčastěji přicházejí do kontaktu s malým počtem zaměstnání. Když opouštějí domov, mají většinou malé množství obecných dovedností, nemají zkušenosti a znalosti, které jim mohou pomoci při utváření hodnot a norem, které se spojují s prací, vzděláním a volným časem. Velkým problémem při odchodu je fakt, že mladí lidé nemohou nebo mají velké obtíže sehnat si práci. Stává se, že pracují v zaměstnání jako nekvalifikovaní – špatně placení. Mladým lidem totiž mnohdy chybí vyšší vzdělání, neznají pracovní rutinu a nemají sociální schopnosti, které jsou spojené s prací. Mladí lidé také často pracovat prostě nechtějí, nepovažují práci za jediný možný příjem peněz.

4. Příprava mladistvých v dětském domově na samostatný život

4.1. Cíl průzkumu

Cílem průzkumného šetření empirické části je zjistit názor mladistvých v dětských domovech na jejich připravenost odejít z dětského domova. Cílem je zjistit, jak moc jsou připravení, jak se orientují ve věcech, které se týkají samostatného života a jak vnímají svůj odchod. Snahou je popsat, jakým způsobem jsou mladiství připravováni na samostatný život a jaké postoje k danému způsobu zaujímají samotní mladiství.

4.2. Průzkumné otázky

Pro zpracování této bakalářské práce byly zvoleny následující otázky, na které bychom na konci průzkumného šetření rádi znali odpovědi.

- 1) Jak jsou mladiství, podle svého názoru, připraveni na odchod z dětského domova?
- 2) Jsou mladiství spokojeni s tím, jak jsou připravováni na budoucí samostatný život v dětském domově?
- 3) Chtěli by mladiství něco změnit na přípravě pro samostatný život?

4.3. Metodologie průzkumu

Pro tuto práci jsme zvolili kvalitativní výzkumnou metodu. Pro některé metodology je kvalitativní výzkum chápán jako jakýsi doplněk ke kvantitativním výzkumným strategiím, jiní ho chápou jako protipól ke kvantitativnímu výzkumu. Na začátku je průzkumníkem vybíráno téma a určeny základní průzkumné otázky. Otázky může průzkumník modifikovat či doplňovat během celého sběru a analýzy dat. (Hendl 2016, s. 45-46)

Kvalitativní průzkum se vytváří za pomoci delšího a intenzivnějšího kontaktu s terénem nebo v našem případě se situací jedinců nebo skupiny jedinců. V následující tabulce zmiňujeme podle Hendla výhody a nevýhody kvalitativního průzkumu. (2016, s. 48)

Tabulka 1: Výhody a nevýhody kvalitativního průzkumu

Výhody kvalitativního průzkumu	Nevýhody kvalitativního průzkumu
Získává podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události, fenoménu.	Získaná znalost nemusí být zobecnitelná na populaci a do jiného prostředí.
Zkoumá fenomén v přirozeném prostředí.	Je obtížné provádět kvantitativní predikce.
Umožňuje studovat procesy.	Je těžké testovat hypotézy a teorie.
Umožňuje navrhovat teorie.	Analýza dat a jejich sběr jsou časově náročnější etapy.
Dobře reaguje na místní situaci a podmínky.	Výsledky šetření jsou snadněji ovlivňovány průzkumníkem, ale i jeho preferencemi.
Hledá lokální příčinné souvislosti.	
Pomáhá při počáteční exploraci fenoménů.	

(Hendl 2016, s. 43)

Zvolili jsme pro průzkum metodu polostrukturovaného interview. Je to podle nás vhodná metoda zjišťování informací, tak abychom se mohli držet nějakého schématu a zároveň bychom mohli reagovat na jednotlivé odpovědi. Kdybychom použili v tomto průzkumu strukturované interview, museli bychom sestavit velký komplex otázek a těch bychom se museli držet. To podle nás ale není efektivní. Na druhou stranu, kdybychom použili nestrukturované interview, nemuseli bychom s respondenty probrat všechna témata průzkumu. Bylo by tu i riziko toho, že se rozhovor bude stáčet naprosto odlišným směrem a sami respondenti mohou mít dojem, že vlastně nevědí, co mají říkat. Chceme zjistit pocity respondentů a jejich vlastní názory na danou problematiku. Chceme, aby respondenti vyjádřili své myšlenky, a ne aby jen stroze odpovídali na předem určené otázky. Navíc je to podle nás polostrukturované interview vhodný způsob komunikace s mladistvými, kdy se mohou cítit komfortně a jsou námi vedeni k nějakým odpovědím.

Tato metoda je jednou z nejrozšířenějších podob metody interview, a to proto, že si dokáže poradit s nevýhodami plně strukturovaného, ale i nestrukturovaného interview. V polostrukturovaném interview je potřeba větší příprava. Je vytvářeno určité schéma, a to je pro tazatele závazné. Jsou v něm utvářeny okruhy otázek, na které budou respondenti odpovídat. Můžeme zaměřovat pořadí otázek i okruhů, tak jak si to vyžaduje samotný rozhovor. Co se týče významu jednotlivých odpovědí respondentů, požadujeme upřesnění a vysvětlení odpovědi respondenta. Tím si ověřujeme, zda jsme jeho odpověď pochopili správně a následně jeho odpověď i správně předávali dále, interpretovali. Klademe další, doplňující otázky, tak abychom obsáhli skutečně celé téma. (Miovský 2006, s. 159-160)

4.4. Respondenti a prostředí průzkumu

Jak už samotný název práce napovídá, zaměřili jsme na respondenty v dětských domovech. A konkrétně jsme se zaměřili na mladistvé, tedy na jedince od sedmnácti let. Oslovili jsme pro náš průzkum šest dětských domovů v Libereckém kraji. Kladné odpovědi jsme dostali od pěti dětských domovů. Ve většině dětských domovech vše probíhalo prostřednictvím pana ředitele nebo paní ředitelky. Ti oslovili dohromady dvanáct možných respondentů. Z těchto dvanácti respondentů souhlasili s rozhovorem tři. Většinou byl důvodem odmítnutí nezájem o rozhovor, někteří řekli, že se připravují na závěrečné zkoušky a jedna slečna se velmi bála poskytnout rozhovor, nebylo by jí to příjemné. V jednom dětském domově jsme dostali kontakty na samotné respondenty. Bylo jich pět. Všechny jsme oslovili, a nakonec souhlasily dvě respondentky. Ostatní respondenti buď na začátku měli i zájem, ten ale upadal v průběhu domlouvání termínu rozhovoru. Byla obtížná komunikace s respondenty. My jsme napsali zprávu a čekali jsme i tři nebo čtyři dny na nějakou opětovnou reakci. A když už někteří respondenti odpověděli, bývaly to odpovědi, které nám ale nic neříkaly a museli jsme se opět doptávat. Dvě respondentky neodpověděly vůbec. Nakonec se tedy zúčastnilo průzkumu pět respondentů ze tří dětských domovů. Z prvního dětského domova byli dvě respondentky, z druhého dětského domova byly dvě respondentky a z třetího dětského domova byl jeden respondent. Nevíme, zda se navzájem respondenti znají, tedy kromě dívek, které byly z jednoho dětského domova.

Čtyři respondenti nejsou v dětském domově od narození. Ale důvody, proč byli umístěni do dětského domova nám neřekli. Respondent č. 1 je v dětském domově od svých dvanácti let a nyní je mu sedmnáct let. Respondentka č. 2 je v dětském domově od šestnácti let a nyní jí je devatenáct let. Respondentka č. 3 je v dětském domově od svých patnácti let a v tuto chvíli je jí osmnáct let. Respondentka č. 4 je od svých čtrnácti let v dětském domově a v tuto chvíli jí je sedmnáct let. Respondentka č. 5 je v ústavní výchově od narození.

Vzhledem k omezením vázící se k pandemii jsme nemohli realizovat přímé interview. Na místo toho jsme použili interview prostřednictvím telefonního hovoru. Uvědomujeme si rizika, která jsou spojena s touto formou interview. Respondenti nemusí reagovat na otázky opravdově. Mohou snadněji zaměňovat své odpovědi, tak jak to chtějí respondenti, a to z toho důvodu, že se vzájemně nevidíme. Může také dojít k tomu, že bude komunikace vážnout u nějakého respondenta, který nemá rád komunikaci s cizími lidmi po telefonu. Nicméně vnímáme také výhody, které jsou s touto formou spojeny. Rozhovor se může uskutečnit v podstatě kdekoli a kdykoli. Není nutné, abychom my nebo respondenti někam jezdili. Také

to naopak může být pro někoho mnohem lepší forma, protože se nemusí stydět tak jako kdybychom se vzájemně viděli. Respondenti s námi vedli rozhovory z místa, kde se zrovna nacházeli oni sami.

4.5. Průběh průzkumu

Průzkum jsme začali plánovat v květnu. Zdálo se nám obtížné, plánovat ho v době, kdy byla většina takových zařízení, jako je dětský domov, pro veřejnost naprosto nepřístupná a nevědělo se, kdy se znovu otevrou. Když jsme to zkusili zhruba v březnu kontaktovat jeden dětský domov, bylo nám sděleno, že v tuto chvíli určitě není možné nic takového realizovat. Jednak z důvodu pandemických opatření, ale i toho, že domov měl plné práce s dětmi a mladistvými jejich výukou.

Nicméně po uvolnění některých opatření jsme v květnu kontaktovali sedm dětských domovů v Libereckém kraji. Ty jsme si zvolili z důvodu našeho bydliště. Jeden dětský domov byl z našeho průzkumu vyloučen již na začátku z důvodu, že v něm nebyl žádný respondent nad sedmnáct let.

V květnu jsme tedy komunikovali se šesti dětskými domovy v Libereckém kraji. Volili jsme telefonickou komunikaci, protože emailem by to mohlo být zdlouhavější a nepřesné, co se týče informací. Volali jsme rovnou ředitelům a ředitelkám jednotlivých dětských domovů. Seznámili jsme je s cílem naší práce a o co je žádáme. V jednom jsme byli odmítnuti pro nedostatek času, v dalších dvou sice mladiství byli, ale měli se sami rozhodnout, zda se budou chtít účastnit průzkumu či nikoli. V jednom dětském domově nám například bylo řečeno, že je slečna velmi stydlivá a nejsou jí příjemné takové rozhovory s cizími lidmi. A my jsme to respektovali. S poděkováním jsme se tedy s těmito domovy rozloučili. Zůstali nám tři dětské domovy. Ředitelé a ředitelky dětských domovů byli velmi vstřícní. Ve všech třech dětských domovech jsme byli požádáni, zda by rozhovory nešly dělat na dálku. Někteří mladiství nejsou v dětském domově. Jezdí na internát anebo mají ještě další koníčky. Ve dvou dětských domovech nám pověděli, že tam mají nějaké mladistvé, nicméně se jich zeptají, zda mají zájem. A nakonec měli zájem z těchto dvou domovů tři mladiství. Dvě dívky a jeden chlapec. Ve třetím dětském domově to probíhalo trochu jinak. Paní ředitelka nám poskytla kontakty na jednotlivé mladistvé, kteří v domově bydlí. My jsme je měli sami kontaktovat a domluvit se s nimi. Rozeslali jsme jim tedy nejdříve hromadnou zprávu, o kterou požádala paní ředitelka, aby mladiství věděli, že o tom paní ředitelka ví a souhlasila s poskytnutím kontaktů a čekali jsme na odpovědi. Přišlo nám pět odpovědí ze šesti. A všechny byly kladné, alespoň z počátku. Domluva s mladistvými se zdála být po

celou dobu komunikace přes SMS zprávy vcelku složitá. Všichni napsali, že by se chtěli účastnit, nicméně po další zprávě, která se týkala toho, zda by se jim někdy rozhovor hodil, nám odpověděli pouze tři. A trvalo delší dobu, než jsme se domluvili na nějakém termínu a čase. Párkrát se to muselo přesouvat. Nakonec jsme byli domluveni se dvěma dívkami, že se rozhovor uskuteční. Ptaly se, jak by rozhovor probíhal. Jedna dívka se zajímala také o to, jakým způsobem bude veden rozhovor a jak časově náročné bude. Odpověděli jsme, že se nemusí určitě ničeho bát a že by to nemělo být jistě delší než čtyřicet minut. Bylo vcelku jasné, že budeme chtít rozhovor vést takovou formou, abychom nemuseli být přítomní u dívek. Samy dívky psaly, že nejsou pořád v dětském domově a že pokud to šlo, tak by chtěly nějakou online formu. Jedna dívka odjela na internát a druhá byla v době rozhovoru v autobuse.

Všem pěti respondentům jsme nabídli možnosti rozhovoru. Buď nějakou online formou anebo byla možnost vést rozhovor přes mobilní telefon. Všech pět bylo pro rozhovor přes telefon. Domluvili jsme tedy s každým zvlášť termín, který by hlavně respondentům vyhovoval. Nechtěli jsme je nijak omezovat nebo jim dávat přesné instrukce. Vše jsme nechali čistě na respondentech. Všichni si zvolili den a čas, který jim nejvíce vyhovoval. To se zdálo z počátku jako naprosté fiasko, protože mladiství nereagovali na zprávy a odpovídali až o něco později a tím pádem jsme se dostávali do situací, kdy jsme nebyli schopni se dohodnout na jednom termínu. S respondentem jsme měli již termín i čas. V době, kdy měl rozhovor probíhat, se ale nic nedělo. Byli jsme domluveni, že on sám se ozve. To se ale nestalo. Po hodině jsme tedy psali zprávu, zda na nás nezapomněl a respondent odpověděl, že se omlouvá, ale zrovna je na cestě na internát. Domluvili jsme tedy jiný termín a na ten jsme již byli všichni přítomni.

S každým respondentem probíhal rozhovor v klidu, bez nějakých velkých emocí. Dávali jsme pozor na tón hlasů respondentů, chtěli jsme vědět, zda jsou v klidu, zda se jim nějaká položená otázka nelíbí, zda rozumí otázce. Hned na začátku každého rozhovoru jsme respondentům řekli, co je cílem tohoto rozhovoru, že je to anonymní rozhovor a nikde nebude zveřejňováno jméno respondenta. Dále jsme respondenty ubezpečili, že není jejich povinností odpovídat na všechny otázky. Sdělili jsme jim, že pokud se budou cítit nepříjemně, mohou nám to hned říct. Pokud by respondenti neporozuměli otázkám, měli možnost požádat zopakování otázky či její širší vysvětlení.

U každého respondenta jsme začali rozhovor tím, že jsme se jej zeptali na to, jak se dnes má a pokud byl respondent sdílný, zeptali jsme se na to, co dělá. Snažili jsme se o

uvolnění atmosféry. Aby respondent nebyl pod žádným tlakem. Respondent č. 1 reagoval že „*to docela jde*“, Respondentky č. 2, 4 a 5 odpověděly, že se mají dobře a respondentka č. 3 odpověděla, že se cítí „*jako na houpáče, jednou dobře a jednou na nic.*“ Respondentka č. 4 dodává, že ve chvíli, kdy s ní vedeme rozhovor, je na internátu a uklízí si pokoj, protože se budou se svou spolubydlící stěhovat do jiného pokoje.

Dále jsme plyně přešli k otázce, co je baví, co dělají ve svém volném čase a čím vyplňují svůj čas. Na to odpověděl respondent č. 1, že rád hraje fotbal, respondentku č. 2 baví „*malování, plavání a poslouchat hudbu*“ a respondentku č. 3 baví spát. K této otázce jsme nedošli u respondentek č. 4 a 5.

Některé otázky bylo nutné respondentům vysvětlit jinak, snažili jsme se jim přiblížit to, na co od nich žádáme odpověď. Museli jsme občas použít jiná slova, jinou slovní zásobu pro dovysvětlení otázky. U některých otázek respondenti nechtěli odpovídat. Bylo to patrné u otázky, která se týkala kamarádů. Dvě respondentky na tuto otázku reagovaly negativně, s tím že je to jejich osobní věc. Obě respondentky byly z jednoho dětského domova. I s tímto jsme počítali při vytváření rozhovorů a respektovali jsme jejich odpovědi.

Problémem byla slabší slovní zásoba některých respondentů. Jedna respondentka často nevěděla, jak má vyjádřit své myšlenky. Poskytli jsme tedy respondentce dostatečný časový prostor na utvoření a vyjádření myšlenek. Respondentka velmi řešila, že nám nemůže povědět, co má na mysli a my ji ujišťovali, že se nic neděje a že je vše v pořádku. Nakonec jsme se dobrali toho, co nám chtěla respondentka říct a vše bylo v pořádku. Další nástrahou, která nás čekala, bylo to, že se některým nechtělo moc odpovídat. Často chtěli odpovídat pouze ano nebo ne. Bylo složitější rozmluvit některé respondenty. U dvou respondentek s tím nebyl problém. Mluvily samy a už od začátku.

S většinou respondentů jsme měli individuální a nikým jiným nerušený rozhovor. U jedné respondentky to bylo odlišné. Jela zrovna autobusem a chtěla udělat rozhovor. Souhlasili jsme a zavolali si. Začali jsme tedy rozhovor, byl klidný a nikde to významně nestálo. Nicméně jsme si všimli, že do rozhovoru vstupuje ještě jedna osoba. Když jsem se zeptala respondentky, zda tam je ještě někdo další, pověděla že ano. Že je s ní teta, která ji doprovázela při cestě autobusem. Pokračovali jsme tedy v rozhovoru, pokládali jsme různé otázky k průzkumu a mnohdy se stalo, že „teta“ do rozhovoru zasahovala. Informace od „tety“ jsme nezaznamenávali. Ale některé respondentka zopakovala a v tu chvíli jsme je zapsali.

Odpovědi všech respondentů jsme zaznamenávali na papíry. Nejdříve jsme si vytiskli pětkrát otázky k průzkumu, které byly dané. Poté jsme postupovali zhruba podle otázek v rozhovoru a odpovědi jsme zaznamenávali ve zkratkách. Kde bylo nutné, aby byla zaznamenána celá odpověď, specifická odpověď respondenta, zapsali jsme celé znění. Často byl dostatek času na zapsání odpovědi, pokud jsme potřebovali více času na zapsání, poprosili jsme respondenty o chvilku strpení a popřípadě jsme je požádali, aby nám svou odpověď zopakovali. Mohli jsme si tak zapsat všechny odpovědi. Po skončení rozhovoru jsme si sedli k odpovědím a ihned po každém rozhovoru jsme přešli k přepisování všech odpovědí respondentů. Vždy jsme na to měli dostatek času a vzhledem k tomu, že to bylo vždy po skončení rozhovoru, odpovědi byly ještě živě v paměti.

Čas, který jsme věnovali jednotlivým rozhovorům byl velmi rozdílný. U dvou respondentek byl čas rozhovoru zhruba třicet minut. U zbylých tří respondentů to byl čas zhruba dvacet minut.

4.6. Průzkumná zjištění

Na začátek průzkumného zjišťování si určíme, pořadí respondentů, a to z důvodu lepší orientace v průběhu celého průzkumného zjišťování. Pokusíme se o syntézu jednotlivých dat a zjistíme tak, jaké jsou výsledky.

Respondent č. 1 je muž a je mu sedmnáct let.

Respondentka č. 2 je žena a je jí devatenáct let.

Respondentka č. 3 je žena a je jí osmnáct let.

Respondentka č. 4 je žena a je jí sedmnáct let.

Respondentka č. 5 je žena a je jí sedmnáct let.

Když jsme se bavili o škole, kterou respondenti navštěvují a o oboru, který studují, odpovědi se různily. Respondent č. 1 chodí na střední školu a jako obor má strojního mechanika. Respondentka č. 2 chodí na učiliště a věnuje se sklářství, respondentka č. 3 se učí kadeřnicí na učilišti. Respondentka č. 4 se věnuje pečovatelské péči na střední škole a respondentka č. 5 se učí floristkou na učilišti. Respondentka č. 5 doplnila, že je v prvním ročníku.

Na otázku, zda si umí respondenti představit, že by se oboru, který v tuhle chvíli studují, věnovali i po škole respondenti č. 1 a 2 odpověděli, že by se chtěli věnovat něčemu jinému, že toto není něco, čím by se chtěli živit. Respondentky č. 3 a 5 by se chtěly svému oboru dále v budoucnu věnovat, nechtěly by nic měnit. Respondentka č. 4 váhá, původně se chtěla věnovat něčemu jinému. Ráda by pracovala s dětmi v mateřské škole, ale zároveň jí baví kadeřnictví, na které si dávala také přihlášku, ale nakonec skončila u pečovatelské služby. Respondentka zmiňuje, že *„kvůli covidu se nemohli plně věnovat praxi ve škole, protože pečovatelské domy byly hodně zavřené, teď se to zlepšilo.“*

Čím by respondenti chtěli být po škole byla velice zajímavá otázka. Naprosto se lišilo od toho, co studují. Respondent č. 1 odpověděl: „chtěl bych si udělat policejní akademii“, respondentka č. 2 reagovala: „buď prodavačkou nebo ve škodovce v Mladé Boleslavi“. Na otázku, proč by chtěla pracovat v Mladé Boleslavi nám odpověděla neurčitě, že by se jí to líbilo. Respondentka č. 3 odpověděla, že by chtěla být sociální pracovnící na OSPODu (Odbor sociálně právní ochrany dětí). Respondentka č. 4 uvedla, že nad tím v tuto chvíli vůbec nepřemýšlí. Nemá teď žádnou představu a na otázku, zda nemá alespoň nějaké tušení pověděla, že opravdu ne a že teď pomýšlí jen na to, aby dokončila školu. Respondentka č. 5 uvádí, že by chtěla pracovat jako floristka.

U otázky, zda mají respondenti představu, kde by pracovali, odpověděly respondentky č. 3 a 4, že vůbec nemají představu, nevědí. Respondent č. 1 na to reagoval, že by byl u policie, respondentka č. 2 představu má, spíše tíhne k profesi prodavačky. Respondentka č. 5 odpověděla, že by pracovala jako: „floristka někde v Praze.“

Čtyři z pěti respondentů uvedli, že již někdy dříve byli v práci nebo na brigádě. Respondentka č. 5 uvedla, že nikdy nebyla na žádné brigádě či v práci. Respondentka č. 4 k tomu dodává, že byla na brigádě v kuchyni a na táboře. Ostatní nechtěli odpovídat na doplňující otázku, kde pracovali.

Na otázku, kde by respondenti hledali práci, či za kým by šli a na koho se obrátili, odpovědělo všech pět respondentů, že by vědělo, kam jít. Respondentka č. 5 k tomu dodává, že by se „*koukala na inzeráty nebo že by se po známých ptala*“. Respondentka č. 4 uvádí, že „*by se dohodla s pěstounkou a ta by jí pomohla.*“

Na otázku, zda mají kamarády a pokud ano, jak se na ně mohou spolehnout, odpověděli tři respondenti, že mají své kamarády a že se na ně mohou určitě spolehnout. Je na ně spolehnutí. Respondentky č. 2 a 3 na tuto otázku odmítly odpovědět, s tím že je to jejich osobní věc.

Otázka pobytu v dětském domově, popřípadě pobyt před ním, byla zaměřena na to, jak dlouho jsou mladiství v dětském domově a pokud tam nebyli od útlého věku, odkud tedy přišli. Jedna z pěti respondentů je v dětském domově od malička. Respondent č. 1 odpověděl, že v dětském domově je pět let a nechtěl odpovídat, kde byl před tím. Podobně reaguje i respondentka č. 2, která je v dětském domově tři roky a stejně jako respondent č. 1, nechce uvádět, kde byla před tím. Respondentka č. 3 je v dětském domově tři roky a předtím byla doma. Respondentka č. 4 je v dětském domově čtyři roky a dříve byla také doma.

Tři respondentky z pěti respondentů odpověděly, že nemají téměř žádnou představu při pomýšlení na odchod z dětského domova. Vůbec nad tím nepřemýšlí. Respondent č. 1 k tomu doplnil, že cítí „*zodpovědnost a také trochu strach*“. Respondentka č. 5 cítí při pomýšlení na odchod z dětského domova strach, ale i radost. Má obavy, aby „*neskončila jako bezdák a bojí se začátku, toho těsně po odchodu.*“

Dvě respondentky z pěti respondentů uvádí, že nemají žádné ponětí o tom, kde by chtěli bydlet. K tomu přidává respondentka č. 4, že teď se ničemu takovému nevěnuje. Nezajímá jí to v tuto chvíli. Respondenti č. 1, 2 a 5 mají nějakou představu o budoucím bydlení. Respondent č. 1 by se viděl „*někde ve středočeském kraji*“ a respondentka č. 5 by chtěla bydlet v bytě v Německu. Na otázku, proč zrovna tam, nám odpověděla, že „*tady nic není, nelíbí se jí v Česku*“. A když jsme se jí znovu zkusili zeptat, proč právě Německo, řekla, že je jí to vlastně jedno, že klidně půjde i na Slovensko, jen nechce být tady v České republice.

Všech pět respondentů uvedlo, že by věděli, kam nebo na koho se obrátit, kdyby si chtěli najít bydlení. Respondentka č. 4 by se obrátila na svou pěstounku. Se vším by jí pomohla. Respondent č. 1 dál udává, že by se obrátil na „*nějakou realitní kancelář*“. Tři zbylé respondentky by se obrátily „*na tety a strejdy*“ v dětském domově.

Všech pět respondentů také ví, co je zhruba spojeno s bydlením. Čtyři z pěti respondentů uvedlo, že je to nájem, elektřina a voda. Respondentka č. 4 zpočátku neuměla odpovědět na tuto otázku. Zkusili jsme jí tedy přiblížit danou otázku a zeptali jsme se jinak. Když jsme naznačili, že se vlastně bavíme o nájmu, o různých platbách, které jsou s bytem spojeny, tak si vzpomněla a potvrdila, že toto zná. Respondentka č. 2 dodala, že o tomto je již poučená.

To, že s respondenty někdo mluvil o odchodu z dětského domova, potvrdilo všech pět respondentů. Tři respondenti pokračovali tím, že s nimi mluví „tety a strejdové“. Dvě respondentky udávají, že s nimi o odchodu z dětského domova mluví paní sociální pracovnice. Respondentka č. 4 k tomu dodává, že s ní mluví paní sociální pracovnice pořád. *„Vždy, když se s ní vidím, mám s ní schůzku, vždy se mě ptá, jak to vidím do budoucna, zda mám nějakou už představu bydlení a toho, co bych chtěla dělat.“*

Všichni respondenti potvrdili, že mají vždy za kým jít, když by potřebovali nějaké informace ohledně svého odchodu z dětského domova. A všichni se shodli na tom, že jsou to zpravidla „strejdové a tety“ v domovech a v případě respondentky č. 4 je to pěstounka. Respondent č. 2 k tomu ještě dodal, že se může obrátit na pana ředitele.

Dále respondenti odpovídali na to, co je vlastně pobyt v dětském domově naučil. Všech pět respondentů se shodlo na tom, že je dětský domov skutečně něco naučil. Každý respondent to ale vidí trochu jinak. Respondenta č. 1 naučil pobyt v dětském domově hlavně samostatnosti a pracovitosti. Využívá toho hodně. Respondentka č. 2 řekla: *„naučilo mě to tu hrozně moc věcí za které jsem jim moc vděčná.“* Na otázku, jaké věci jí tedy dětský domov naučil, vyjmenovala úklid, samostatnost, snaha neutráct peníze za každou drobnost a zbytečnost. Respondentka č. 3 odpověděla: *„dětský domov mě naučil, jak to v životě chodí.“* Když jsme se zeptali, co tím myslí, odpověděla to, že se musí starat v domově o své věci (praní, úklid), že se učí domácím pracím, učí ji také, jak vycházet s penězi. To je prý největší problém. Respondentka č. 4 uvedla, že jí dětský domov naučil pokoře, naučil ji neutráct za zbytečné věci, uklízet a důležitost respondentka kladla hlavně na to, že ji domov naučil vycházet s ostatními lidmi. Aby vztahy s ostatními lidmi byly aspoň trochu dobré, domov ji naučil dobrému, vhodnému chování.

Tři z pěti respondentů řeklo, že není nic nového, co by se ještě chtěli naučit pro svůj budoucí samostatný život. Jedna respondentka sice uvedla, že by chtěla se něco naučit, ale dále to již neuměla specifikovat. Nakonec pověděla, že stávající činnosti, které již umí by

chtěla zdokonalit. Uvedla, že jsou ještě věci, které se musí zlepšovat. A respondentka č. 5 uvedla, že by chtěla do budoucna ještě zlepšit komunikaci s lidmi. Ať už komunikaci naživo nebo i po telefonu, což bylo velmi zajímavé vzhledem k tomu, že s námi vedla rozhovor právě po telefonu. Myslela tím hlavně cizí lidi, se kterými by musela řešit různé situace. Chtěla by na tom ještě zapracovat.

Tři respondentky uvedly na otázku, zda by se dalo něco změnit tak, aby byl odchod z dětského domova jednodušší, že vlastně ani neví. Respondent č. 1 sice pověděl, že by se „asi dalo něco změnit“, zároveň ale neví, co by to mělo být. Když jsme se snažili jej rozmluvit, jak by si představoval přípravu na budoucí samostatný život, pověděl, že takhle to asi stačí. Respondentka č. 2 k této otázce uvedla, že neví, co by se dalo změnit a přidala k tomu, že se jí vůbec nechce z dětského domova. Že tam má vše, co potřebuje a je to takhle dobré.

V závěru jsme se zeptali, zda byl rozhovor v pořádku a zda se necítili nijak nepříjemně. Všichni respondenti odpověděli, že rozhovor byl v pořádku. Zeptali jsme se, zda mají nějaké další otázky nebo nějaké připomínky a opět všech pět respondentů odpovědělo, že nic nemají a doufají, že to tak je v pořádku.

V průzkumném šetření jsme se zaměřili na tři stanovené průzkumné otázky.

1) Jak jsou mladiství, podle svého názoru, připraveni na odchod z dětského domova?

Podle rozhovorů s respondenty samotnými můžeme usuzovat, že se sami cítí být připraveni na odchod z dětského domova. Mají ponětí o tom, co obnáší samostatný život. Většina dotazovaných tuší, kde nebo za kým půjdou, když by si chtěli najít práci nebo bydlení., i když zrovna ve chvíli rozhovoru některé respondentky pověděly, že ještě nepřemýšlely, kde by chtěly bydlet. O odchodu s nimi mluví personál dětského domova nebo sociální pracovníci.

2) Jsou mladí spokojení s tím, jak jsou připravováni na budoucí samostatný život v dětském domově?

Z odpovědí respondentů se zdá, že nikdo nemá problém s tím, jak jsou připravováni na budoucí samostatný život v rámci dětského domova. Z odpovědí také vyplývá, že se jim vychovatelé a vychovatelky věnují a pomáhají jim i v situacích, kde je to potřeba.

3) Chtěli by mladiství něco změnit na přípravě pro samostatný život?

Sami respondenti pověděli, že by nic neměnili na tom, jak jsou připravováni na samostatný život. Podle nich to tak jak to, stačí.

4.7. Diskuse

Na základě průzkumných zjištění nemůžeme souhlasit s tvrzením Gottwaldové (2006, s. 10), že mladiství, kteří jsou v ústavní péči, dosahují nižšího vzdělání. Všech pět respondentů odpovědělo, že studují a nemůžeme tedy souhlasit s tím, že mladiství dosazují nízkého vzdělání. Učební obory nepovažujeme za vzdělání, které by bylo nízké úrovně.

Také se nám nepotvrdilo tvrzení Gottwaldové (2006, s. 10), že by mladiství, kteří vyrůstají v dětském domově mají snížený rozvoj pozitivního vztahu k práci. Většina respondentů již někdy pracovala a jedna respondentka zmínila, že bude dál chodit na brigádu.

Tvrzení Poláchové (2008, s. 41-45), že dětský domov spolupracuje s dalšími institucemi, se nám potvrdilo částečně. Respondenti uvedli, že za nimi dochází hodně sociální pracovník a ten jim v mnoha věcech pomáhá a ptá se respondentů na současnou situaci. Zda jim něco nechybí, zda jim domov dává vše, co potřebují.

Potvrdilo se nám tvrzení Muchové (2017, s. 46-47), že mladiství v dětském domově mohou mít zkreslené představy o práci nebo bydlení. Jak jedna respondentka zmínila, že tedy chce bydlet v Německu, fakt, že by se musela naučit německy a že je s tím spojeno spousta dalších věcí, nebrala moc v potaz.

Tvrzení Gottwaldové (2006, s. 10), že mladiství neumí hospodařit s penězi, neznají cenu zboží nebo nevědí, co je spojeno s bydlením, se nám úplně nepotvrdilo. Většina respondentů potvrdila, že ví, co je s bydlením a prací spojeno. Vědí, na koho se obrátit, pokud si sami nebudou vědět rady.

S pocity, které se respondentům vybaví, když se řekne odchod z dětského domova, to bylo velmi rozdílné. Tři respondentky neměly vůbec žádné pocity. Nevěděly. Je možné, že jich samotných se odchod z dětského domova bude týkat až za delší dobu, tudíž nemají potřebu nad tím vůbec uvažovat. Jedna respondentka uvedla, že nechce odcházet z dětského domova. Že v něm má vše, co potřebuje. Je možné, že za to může, tak jak uvádí Gottwaldová (2006, s. 10) nedostatečná motivace mladistvých v dětských domovech.

5. Závěr

Naší snahou v bakalářské práci bylo zjistit, jak mladiství v dětských domovech vnímají svůj nastávající odchod z dětského domova, zda se cítí být připravení a zda považují přípravy za dostačující. Dále bylo naším cílem odpovědět na tři průzkumné otázky, které jsme si stanovili na začátku práce.

Z výsledků jsme zjistili, že mladiství mají ponětí o tom, co je zhruba čeká v jejich samostatném životě. Vědí, jak si seženou bydlení nebo práci a vědí, na koho se obrátí, když si nebudou vědět rady. Mladiství také mají pocit, že jsou víceméně dostatečně připraveni opustit dětský domov a mohou se kdykoliv obrátit na své vychovatele a vychovatelky.

Samozřejmě, nevypovídá to o tom, jak úspěšní mladiství budou, ale jistě je to známka toho, že se organizace dětského domova posunula zase někam dál a že mladiství mají tuto průpravu. V běžném životě potom mladí lidé poznají, že to není tak jednoduché, jako tomu bylo v dětském domově, ale mohou si vzpomenout na to, co se naučili v dětském domově. Mohou také jistě čerpat ze zkušeností, které se jim naskytovaly během života v dětském domově, ale vše potom už bude záležet jen na nich samotných. Dnes existuje řada programů, organizací, které pomáhají právě těmto lidem vstoupit do samostatného života, takže na svou situaci nejsou sami a o pomoc si není ostuda říct.

6. Seznam použitých zdrojů

Použitá literatura

BENDL, S., 2015. *Vychovatelství*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4248-9.

BENDOVÁ, P., 2015. *Základy speciální pedagogiky nejen pro speciální pedagogy*. Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-422-9.

BĚHOUNKOVÁ, L., 2012. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. ISBN 978-80-87652-87-9.

BITTNER, P., a kol., 2007. *Děti z ústavů*. Liga lidských práv. ISBN 978-80-903473-4-2.

ERAZÍMOVÁ, L., 2005. *Z ústavu do života*. Praha: Člověk v tísni. ISBN 80-903510-4-2.

HENDL, J., 2016. *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace*. Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., BALDOVÁ, L., 2008. *Individuální plánování služeb u ohrožených dětí a mládeže s diagnózou na mladistvé odcházející z ústavní výchovy*. 1. vyd. Praha: Občanské sdružení Člověk hledá člověka. ISBN 978-80-254-2756-9.

MATOUŠEK, O., 2008. *Slovník sociální práce*. Portál. ISBN 9788073673680.

MATOUŠEK, O., 1999. *Ústavní péče*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-76-1.

MIOVSKÝ, M., 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4.

PACNEROVÁ, H., a kol., 2015. *Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče*. Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. ISBN 978-80-7481-138-8.

POLÁCHOVÁ VAŠŤAKOVÁ, J., 2008. *Rodina a náhradní rodinná péče*. Olomouc: Hanex. ISBN 978-80-7409-013-4.

PTÁČEK, R., KUŽELOVÁ, H., 2013. *Vývojová psychologie pro sociální práci*. Ministerstvo práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-7421-060-0.

ŘÍČAN, P., 2014. *Cesta životem*. 3. vyd. Portál. ISBN 978-80-262-0772-6.

VÁGNEROVÁ, M., 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2153-1.

Internetové zdroje

GOTTWALDOVÁ, M., 2006. *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života*. [online]. [cit. 25. 6. 2021]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/567106-Dlouhodobapriprava-deti-s-narizenou-ustavni-vychovou-na-vstup-do-samostatneho-zivota.html>

MUCHOVÁ, H., 2017. *REŽISÉRKA CELOVEČERNÍHO DOKUMENTU "SBOHEM, DĚČÁKU" - HANA LUDVÍKOVÁ MUCHOVÁ*. [online]. [vid. 26. 6. 2021]. Dostupné z: <https://www.lui.cz/co-se-deje/item/11675-rozhovor-reziserka-celovecerniho-dokumentu-sbohem-decaku-hana-ludvikova-muchova-rika-se-ze-ustav-je-neco-jako-takovy-sklenik>

ŘEZNÍČEK, T., 2008. *Co ovlivňuje úspěšnost dětí po odchodu z dětského domova*. [online]. [cit. 26. 6. 2021]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=874>

ŠIMKOVSKÁ, N., 2019. „Záleží, jak se k tomu, kdo postaví.“ *Dětské domovy rodinu nenahradí, i tak se mnohým odchovancům v životě daří*. [online]. [vid. 26. 6. 2021]. Dostupné z: <https://perpetuum.cz/2019/03/viktorin-zalezi-jak-se-k-tomu-kdo-postavi-detske-domovy-rodinu-nenahradi-i-tak-se-mnohym-odchovancum-v-zivote-dari/>

VANČÁKOVÁ, M., 2021. *Institucionální (ústavní) péče o dítě*. [online]. [cit. 2. 7. 2021]. Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/system-nahradni-rodinne-pece-v-cr/institucionalni-ustavni-pece-o-dite/>

Zákony a vyhlášky

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů v platném znění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2002.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012.

Vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 142.

7. Přílohy

Příloha 1: Koncept otázek polostrukturovaného interview.....	43
--	----

Příloha 1: Koncept otázek polostrukturovaného interview

Úvod

Představíme se navzájem.

Představím průzkum – budu mluvit o tom, jak využiji tento rozhovor, o mlčenlivosti.

Základní údaje

Pohlaví

Věk

Konkrétní otázky

Jak dlouho jsi v dětském domově? Popřípadě, kde jsi byl dříve?

Jak se dnes máš?

Co rád/a děláš? Co tě baví?

Jakou školu navštěvuješ? Jaký obor?

Baví tě škola? Máš tam kamarády?

Čím jsi chtěl/a být po škole?

Máš představu, kde bys chtěl/a pracovat?

Byl/a jsi někdy na brigádě? Pracoval/a jsi někdy?

Kdybys chtěl/a hledat práci, věděl/a bys, kam máš zajít nebo na koho se obrátit?

Co se ti vybaví při pomýšlení, že budeš jednou odcházet z dětského domova? (strach, úzkost, radost)

Máš představu, kde bys chtěl/a bydlet?

Víš, kam se obrátit, když si chceš najít bydlení?

Víš, co všechno je spojeno s bydlením? (myšleno různé platby, které jsou spojené s užíváním bytu nebo domu)

Mluvil s tebou někdo o odchodu z dětského domova? (tety z dětského domova, někdo z rodiny, kurátor)

Pokud se potřebuješ zeptat na něco, co se týká tvého odchodu z dětského domova, máš za kým jít?

Co tě pobyt v dětském domově naučil? (myšleno, co si myslí, že se naučil/a pro samostatný život)

Myslíš, že máš dostatečné informace do budoucího samostatného života?

Je něco, co by ses rád ještě naučil?

Myslíš, že je něco, co by se dalo změnit tak, aby byl odchod z DD jednodušší?

Závěr

Zeptám se, zda má respondent nějaké otázky nebo připomínky k rozhovoru.

Poděkuji za rozhovor.

Rozloučíme se.